

רבי יעקב דוד אילן

מראשי ישיבת כנסת יצחק חדרה
ומח"ס משא יד ד"ח

העברת טומאה דרך חלונות

כתב הרמב"ם בהל' טומאת מת פט"ו ה"א חלון תשמיש שסתמה כולה או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח אם בדבר החוצץ בפני הטומאה סתם ה"ז חוצץ והוא שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו ע"כ. מבואר ברמב"ם דגם בסתמו כולו בעין ביטול שיהא דבר שאין דעתו לפנותו, וכן מבואר בר"מ שם להלן בה"ד וצריך להיות כלי חרס זה מאוס כדי שלא תהיה דעתו לפנותו. אולם בתוס' ב"ב כ. ד"ה היא הוכיחו משבת קנז. מחלון המאור שפקקו דחוצץ בלא ביטול, וביארו בתוס' דהיכא דסותם כל החלון לגמרי לא בעי ביטול כיון דסתום כולו [ועי"ש במהרש"א בדברי תוס' דדוקא בסתימת כל החלון ע"י כלי לא בעי ביטול, אבל בפירות אף בסותמין את כל החלון בעי ביטול]. וכן הראב"ד השיג על הרמב"ם שם וכתב א"א דוקא למעט בחלון אבל אם סתמו לגמרי אע"פ שדעתו לפנותו סותם. וכן מבואר ברי"ף בהל' טומאה וכמש"כ הרא"ש שם, וכ"כ הריטב"א במגילה כו ע"ב ד"ה ההוא.

ובביאור התוס' כתב הגר"ח בסטנסיל סימן רפא דחלוק סתימת חלון מדין מיעוט חלון, דסתימת חלון הוי כמחיצה להכי לא בעי דיני ביטול, אבל מיעוט בחלון ל"מ מתורת מחיצה שהרי מקצתו פתוח ועדיין יכולה טומאה לעבור, וכל מה דמהני המיעוט הוא בכדי להפקיע תורת חלון ופתח, ול"ה אלא נקב בעלמא. ולהכי אינו מביא את הטומאה ובעי לדין ביטול, דבלא שמבטלו אינו מפקיע ממנו את שם החלון ע"כ. והיינו דלענין העברת הטומאה אין צריך דוקא חלל טפח אלא דצריך שיהא לחלון שם פתח ולא נקב, ובסתום לגמרי אין הטומאה יכולה לעבור. משא"כ באינו סתום לגמרי, יש מקום לטומאה לעבור אף שהוא פחות מטפח, לכן צריך ביטול לבטל שם פתח ממנו. וכן נראה ברבינו יונה ב"ב שכתב וז"ל התם בסגירת כל הפתח שאין דרך טומאה ליכנס, אבל הא דשמואל כשמקצת החלון פתוח אלא שהוא מתמעט שיעור טפח ע"י הרקיק, לפיכך כיון שסופו לינטל הטומאה עוברת דרך מקצת הפתוח עכ"ל.

והנה בגמ' ב"ב יט: מפורש דבשביל לחצוץ מפני הטומאה ל"מ למעט החלון ע"י דבר המקבל טומאה, דדבר המק"ט אינו חוצץ מפני הטומאה. ובר"י מיגש שם מבואר הטעם כיון דהדבר נטמא הטומאה עוברת דרכו, וז"ל הא איהו גופיה הא קא עיילא ביה טומאה לא חציץ עכ"ל. אמנם במס' אהלות פ"ג מ"ו א' דגם בטומאת שתי וערב המנוגעים דאינו חוצץ, והרי אינם מקבלין טומאה מהמת, ומוכח דדבר טמא אינו חוצץ מצד עצמו, והמפרשים דנו (ראה בקובץ שיעורים ב"ב שם) דדוקא דבר טמא אינו חוצץ, משא"כ באינו טמא ורק ראוי לקבל טומאה חוצץ, וכדמוכח מכלי חרס דחוצץ מגבו, אף דראוי לקב"ט מתוכו דנטמא תוכו נטמא גבו. [ובראשונים בסוגין מבואר דבדבר הטמא רק מדרבנן חוצץ, ומש"ה בפחות מכביצה חוצץ, וכן בגוי דטמא מדרבנן כזב. אמנם בתו"י לפנינו כתב דגם טומאה דרבנן אינו חוצץ, וס"ל דפחות מכביצה אינו חוצץ. וכ"נ ברשב"א שבת צא. ובר"ש אהלות פ"ג מ"ה מפורש דפחות מכביצה מקב"ט מדרבנן וחוצץ בפני הטומאה. ובמק"ד סימן מב סק"ו הקשה מגוי דהוי כזב מדרבנן וחוצץ, ותי'

דל"ה כזב ממש אלא דרך גזרו על הנוגע בו דהוי כנוגע בזב ולכן גוי מותר ליכנס להר הבית אף דזב אסור בכניסה להר הבית].

וצ"ע, דאמאי בסתמו בדבר המק"ט אינו חוצץ, והרי מ"מ סותם את החלון. ודוחק לומר דבמק"ט הוי כמאן דליתא ואינו סותם ונחשב שיש כאן טפח פתוח, דהא במציאות הוא סותם, וגם ממילא ל"ה חלון העשוי לתשמיש. וכבר הקשה כן במק"ד בטירות סימן מט סק"ג על הא דבסתימה בדבר המק"ט אינו חוצץ, דמ"מ כיון דבטלו הוי מציאות דסתימת חלון, ובפרט היכא דסתמו כולו בדבר המק"ט, דכיון דסתמו כולו אין לטומאה מקום לעבור דבטל תורת חלון מיניה. ומה לי דהסתימה היא בדבר שמקבל טומאה, הא מ"מ החלון אינו ראוי לתשמיש.

והנה ברש"י בסוגיא יט: ד"ה אינו ממעט בחלון כתב על רקיק דכיון דראוי לאכילה לא מבטיל להתם דנהוי "כמחיצה", ומבואר מלשון רש"י דכשממעט בחלון מהני מדין מחיצה. וצ"ב בדברי רש"י, דהא כיון דההלכה נאמרה דחלון בשיעור טפח מעביר טומאה, היינו אף דהטומאה יכולה לעבור גם בפחות מטפח, אלא דבעי' לשם פתח כדי שהטומאה תעבור מבית לבית [והתוס' שם ד"ה רקיק הביאו כמה שיעורים בידי חלונות, דבחלון שעשוי לאורה שעורו במלא מקדח וכו', והיינו דכל חלון שיעורו שונה כפי ההשתמשות בו כדי לחול עליו דין פתח. וראה עוד ברמב"ם פי"ד מטו"מ ה"א ולהלן בידי חלון]. עכ"פ לפ"ז היכא דמיעט בשעורו תו ל"ל שם פתח וממילא אין הטומאה עוברת, וא"כ קשה דלמאי כתב רש"י דהוי מדין מחיצה. וראה בתוס' רי"ד להלן כ. גבי סתמו בעשבים דאף דהרוח מנענעו מהני, והוסיף התוס' רי"ד ושאינן באהל דבעי' מחיצה להכי לא מהני, משא"כ הכא דסגי בסתימת הפתח ולהכי מהני.

ונ"ל בזה, ובהקדם דיש להעיר על עיקר פרש"י שכתב בד"ה אינו ממעט בחלון, כדינא דשמואל דרקיק אינו ממעט בחלון דהיינו בחלון שיש בו פותח טפח וכו', היינו דמייירי בחלון תשמיש דשעורו בטפח. וצ"ע, דאמאי לא פירשה גם בשאר דיני חלון, כחלון העשוי לאורה וכיוצא, דגם בזה משכח"ל לדינא דשמואל כשהיה שם רקיק ופוחת משעורו הנצרך, וכמש"כ בתוד"ה רקיק. ובריטב"א מבואר דה"ה בכל החלונות, ורש"י לרבותא נקט עי"ש.

עוד יש להעיר בשיטת הרמב"ם, דבפי"ד שם מנה כל דיני חלון, ואילו את דיני הסוגיא הביא בפט"ו ה"א, והובא לעיל, וז"ל חלון תשמיש שסתמה כולה או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח אם בדבר החוצץ בפני הטומאה סתם הרי זה חוצץ והוא שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו עכ"ל. וצ"ע, דאמאי הביא הר"מ ד"ז רק בחלון התשמיש ששיעורו בטפח ולא לענין שאר החלונות. ועוד קשה דהר"מ שם הביא את הדין דדבר המק"ט אינו חוצץ למעט משעור טפח, והביאו רק גבי חלון העשוי לתשמיש, ואמאי לא כתבו כן גם בחלון העשוי לאורה.

ומצאתי חידוש עצום בערוך השולחן העתיד סימן כט ס"א שכתב דהא דדבר המק"ט אינו חוצץ בפני הטומאה ה"ד בחלון העשוי לתשמיש אבל בשאר חלונות יכול למעט אף בדבר המק"ט. ואכן דברי הרמב"ם ורש"י מסייעים לדבריו, ולהכי רש"י פי' את הסוגיא דרקיק דשמואל מייירי בחלון תשמיש, ועל זה דוקא מקשה הגמ' מדבר המק"ט דאינו חוצץ.

שיעורי הפתח בחלונות להעברת הטומאה

ונראה דחלוק ביסודו דין סתימה בחלון העשוי לתשמיש מאשר בחלון העשוי לאורה. דהנה בעיקר הא דע"י החלון הטומאה עוברת מבית לבית, יש לחקור אם הפי' דנעשה כאוהל אחד, או דה"נ הוי ב' אהלים ורק דהוי דין דהפתח מביא הטומאה גם לאהל השני. ועי' בחת"ס יור"ד ח"א סימן שמ ובישוע"י או"ח סימן שמג סק"ב שנחלקו בזה, דהחת"ס שם כ' כתב דהא דכהן לוקה על לאו המיוחד דעל כל נפשות מת לא יבא ה"ד כשנכנס לאהל המת ממש, משא"כ בנכנס במקום שעובר הטומאה ע"י חלון. אף דעובר באזהרה שלא יטמא למת, אבל אינו עובר על לא יבא באהל המת, והיינו דס"ל דבהעברת טומאה ע"י חלון לא נחשב כאהל המת ממש. אמנם הישועות יעקב שם ס"ל דע"י העברת טומאה נעשה כאהל אחד ועובר בלאו דלא יבא. והאחרונים כתבו דנ"מ במח' זו תהא בחצי כזית מהמת הנמצא בכל אוהל, אם מצטרף לכזית לטמאות כיון דנעשה לאהל אחד, ראה בחי' רבי שמואל ב"ב סימן טז עמוד צה.

ובפתח האהל ציין להתוס' יבמות קג: ד"ה כיון במש"כ דגבי מצורע ליכא לדין חלון טפח דכתי' והבא אל הבית, וכ"נ בתוס' נזיר מג. ד"ה צירף. ומשמע דלענין טומאת מת ע"י הפתח נעשה לאהל אחד. אמנם נראה דמדוייק בדברי התוס' דמיירי בחלון העשוי לתשמיש, דבטפח נעשה כאהל אחד, וזהו שהזכירו דוקא חלון פותח טפח. ומש"ה כתב דמ"מ במצורע דכתי' והבא אל הבית ליכא ד"ז. אכן בחלון העשוי לאורה ה"נ דלא הוי כאהל אחד ורק מעביר את הטומאה, ופשיטא דל"ש דין זה במצורע. ונמצא דחלוק שיעור טפח בחלון התשמיש לשאר השיעורים שנאמרו בשאר חלונות, וכן מצאתי בפי' רבינו הלל על הספרי פ' חקת שכתב להדי' **לענין חלון תשמיש נעשה כאהל אחד.**

וביאור הדברים נראה, ובהקדם דברי הרמב"ם בפי"ד מטו"מ ה"א שכתב דאין טומאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו בפחות מטפח על טפח כיצד חלון וכו' בד"א בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש אבל בחלון שעשה אותה האדם לאורה כדי שיכנס ממנו האור שיעורו כפונדיון. וצע"ג, דהו"ל להר"מ להביא את שיעורי כל החלונות כדינם, ואיך פתח הר"מ דשעור כללי של העברת טומאה הוא בטפח והוסיף בד"א בחלון תשמיש. ומבואר בר"מ דהחלון העיקרי הוא העשוי לתשמיש שהוא פותח טפח, וזהו מעיקר דין פותח טפח לטומאה, דשעור טפח מעביר את הטומאה, דבכל דיני טו"מ טפח הוי אהל המת, **ובמקום שיש טפח הו"ל כאילו אין מחיצה באותו מקום והטומאה עוברת.** ונמצא דבחלון תשמיש של טפח דע"י החלון נעשה לפתח והוי כאהל אחד וכנ"ל. והוסיף הר"מ דיש עוד חלונות ששיעורם אחר. הרי דאיכא מעליותא מיוחדת לחלון תשמיש, והיינו דתשמיש לא מהני להחשיבו כפתח, דכל שאין לו תשמיש מסוים אלא הוי לדבר עם בנ"א וכיו"ב וכדברי הריטב"א, דין שעור טפח הנאמר בו הוא כפי שיעור הבאת טומאה בעלמא שהוא בפותח טפח. משא"כ בשאר חלונות שיש להם תכלית מסוימת מחמת תשמישם, כגון לאורה וכיו"ב, נקבע שיעורם לפתח שמביא את הטומאה אף שאין בו שיעור של הבאת טומאה בעלמא שהיא בטפח. ולכן הביא הר"מ את עיקר דין חלון פותח טפח על הבאת טומאה. וכ"ה להדי' בלשון הר"מ בפה"מ באהלות פ"ו מ"ב, ובפה"מ שלהי מסכת שבת, דהשעור העיקרי

הוא בטפח, והיינו בחלון תשמיש עיש"ה. וכ"נ בריטב"א עירובין י'. ובסוכה יח. שכתב בהא דטומאה בחלון בטפח הוא משום דכללא הוא דלבוד בטומאה שעורו בטפח ולא בעי ג"ט כלבוד בכה"ת [ובזה מבואר הא דבחלון המאור שנתמעט בעי' שיתמעט עד שעור קטן, והיינו דכיון דחל עליה דין חלון למעטה בעי' שיתמעט לשעור קטן, משא"כ בחלון תשמיש, כל שחסר שיעורו דטפח אינו מביא את הטומאה].

וכדברינו נראה בשי' הרי"ף והרא"ש בהל' טומאה, שכתבו דבאיכא טפח הני בתי כולו איתסרי לכהני למיעל לגויהו, וכ"נ בשו"ע בסימן שעא ס"א דאסור לכהן להכנס לבית שיש בו חלון טפח על טפח הפתוח לאהל המת. ומבואר דבשאר חלונות פחות מטפח אין איסור לכהן להכנס. והיינו דבחלון טפח נעשה לאהל אחד, משא"כ בחלון המאור דאינו כאהל אחד ורק מעביר את הטומאה, ואין הנזיר מגלח על זה דאינו מגלח אלא על עצמו של מת. וס"ל דבטומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מזהר עליה אף שנטמא, והוי כמו רביעית דם ורובע הקב דאין כהן מזהר עליו. ועי' בר"מ בפ"ג מהל' אבל ה"ג ובתש' חת"ס שם מש"כ בדבריו.

ולפ"ז נראה דבחלון העשוי לתשמיש בכדי לפחות משיעורו בעינן לדין מחיצה, כיון דע"י החלון נעשה לפתח והוי כאהל אחד, וכדי למעטו בעינן לבטל שם פתח מיניה, ולזה בעי' לדין **מחיצה** [וכ"נ בתוס' רי"ד לפנינו ובר"ש באהלות שם במה שהקשה דמלח ל"ה מחיצה, הרי דבעי' דין מחיצה]. **ולהכי בעי' לדין ביטול, דכ"ז שלא ביטול שמו עליו**, והוי עדיין חלון העשוי לתשמיש. ולהכי ס"ל להר"מ דגם בסתמו כולו בעי' לדין ביטול לאשווי דין מחיצה, דזה חל ע"י הביטול שאז נעשית הסתימה כחלק מהכותל. אכן בחלון העשוי לאורה ששיעורו בפונדיון, אינו תלוי במה שעשאו מתחלה, אלא השימוש בו הוא שיעורו, דאף דאינו נעשה לאוהל אחד מ"מ הוא מעביר את הטומאה, ובסתמו אינו מביא את הטומאה כיון דתו אינו משתמש לאורה, ושפיר י"ל דבזה לא בעי' כלל לדין מחיצה בשביל למעטו.

ונראה דבשאר חלונות מודה הרמב"ם דלא בעי' כלל לדין ביטול, דכיון דבמציאות אינו משתמש לאורה ל"ה חלון לאורה. וכך מפורש בר"מ הנ"ל שכתב דין ביטול רק בחלון תשמיש של טפח, **והוא שיהא דבר שאין דעתו לפנותו** וכו'. וניחא לשי' הר"מ קושיית התוס' מחלון המאור שפקקו, כיון דהתם ה"נ לא בעי' לדין ביטול, ולהכי הזכיר הר"מ את דיני ביטול רק בפט"ו בחלון העשוי לתשמיש. **ומצאתי בחזון נחום באהלות שם פ"ג מ"ה וערוך השלחן העתיד בהל' טו"מ סימן כט ס"ב דדייקו כן בדעת הר"מ דבחלון המאור א"צ ביטול**, ולהדי' **כמש"נ** [ובמשנה אחרונה אהלות פ"ו מ"ב ד"ה ונ"ל כתב דדין ביטול אינו אלא מדרבנן, ובפתח האהל סימן ב תמה דהוי מה"ת, ודברי המ"א שייכי בחלון העשוי למאור].

ולפ"ז נראה בדעת הרמב"ם דגם לענין הא דבעי' למעט משיעורו דוקא ע"י דבר שאינו מק"ט לחצוץ, היינו דווקא בחלון התשמיש, וכמו שהביא הר"מ גם דין זה רק גבי חלון התשמיש, **וכמו שהבאתי לעיל מהערוך השלחן**. והיינו דדוקא בחלון תשמיש בעינן לדין מחיצה בכדי לחצוץ בפני הטומאה, וגם בסותם כולו ס"ל להר"מ דבעי' לדין מחיצה, ושפיר בדין חציצה איכא הלכה דדבר המק"ט אינו חוצץ [וגם בסותם כל החלון כתב הר"מ דבעי' חציצה בדבר שאינו מק"ט וכמבואר דבעי' לדין מחיצה]. אבל בחלון העשוי לאורה דל"ב לדין מחיצה, אלא דבסתמו תו ל"ה חלון לאורה, בזה שפיר

גם בסתמו בדבר המק"ט מהני לסתימת החלון, וכקו' המק"ד הנ"ל. והדברים מדויקים גם בשיטת רש"י שפי' את הסוגיא בחלון תשמיש דשעורו טפח וכו"ל. דכיון דהגמ' מקשה ותיפ"ל דהוי מק"ט, ע"כ דמיירי בחלון תשמיש וכדפי' בשיטת הרמב"ם.

והנה בקו' תוס' ב"ב שם ד"ה היא הובא לעיל שהקשו מהגמ' בשבת בחלון המאור, וכתבו תוס' דליכא למימר דביטלו הטפיח דא"כ הוי בונה בשבת [וראה עוד במג"א בסי' שיג שדן מדין מתקן בשבת]. אכן בריטב"א במגילה שם כתב בשם מורי דסגי בהא דמבטלו בזמן החציצה, והיינו דביטלו לזמן מהני וסגי לדין ביטול דבעי' לטומאה, וכה"ג ליכא איסור בונה. הרי דהריטב"א ס"ל דביטול לזמן מהני לענין חציצה בטומאה, וכ"ה ברמ"ה בסוגין גבי נפל, וכ"נ ברשב"א. וי"ל כן גם בדעת הרמב"ם, לפי"מ דס"ל בהל' טו"מ שם דגם בסותם כולו בעינן לדין ביטול, ולשיטתו ל"ש תרוץ התוס'. ואם נאמר דלהר"מ בכל החלונות בעי ביטול, תקשה קו' תוס', ומוכרח לומר דלגבי חלון המאור מהני גם בביטול לזמן, וכ"כ החת"ס ובמרומי שדה לפנינו, ובחזו"א באהלות שם. ונמצא דדוקא בחלון תשמיש דבעי לדין מחיצה כיון דהוי כאהל אחד, בזה בעינן שיהא ביטול לעולם [והתוס' לשיטתם ס"ל בסוגין דבעי' ביטול לעולם, ומש"ה כתבו בד"ה אתיא דשם תהא קבורתו, וכן בקושייתם יט: ד"ה ותיפוק דהוי כביטול דכיפת שאור וכו', הרי דהוי דין ביטול לעולם, ומה"ט כתבו תוס' דחשיב שנוי בקדושה של ס"ת כיון דהוי ביטול לעולם]. אמנם צ"ע דבריטב"א ריש סוכה (דף ד) ס"ל לגבי סוכה מעל כ' בעי' ביטול לעולם, וסותר לשיטתו הנ"ל, וראה מש"כ ליישב בהערותי על הריטב"א ב"ב שם בהוצאת מוה"ק.

עכ"פ מתבאר דאפי' אם נאמר בשיטת הרמב"ם דגם בחלון המאור בעי' ביטול, מ"מ ל"ה כדין ביטול בחלון תשמיש. והיינו דמש"כ הריטב"א במגילה דמהני ביטול לזמן, הלא מיירי בחלון העשוי לאורה, ובזה ס"ל דגם בביטול לזמן כיון דכעת אינו משמש לאורה בטיל מיניה שם פתח, אבל בחלון תשמיש ה"נ יודה הריטב"א להתוס' דבעי' ביטול לעולם [וברשב"א ורמ"ה בב"ב שם משמע דבכל חלון, אף בעשוי לתשמיש, מהני ביטול לזמן]. וניחא היטב שיטת הרמב"ם שכתב דגם בסותם כולו בעי' ביטול, ותקשה קו' התוס' משבת קנז. ולדברינו ניחא היטב, דלא מבעיא אם נאמר כחזון נחום וערוה"ש הנ"ל דבחלון המאור לא בעי ביטול כלל, ואפי' אם נימא דבעי' ביטול, מ"מ בזה לכ"ע סגי בביטול לזמן, ושפיר ל"ה בונה בשבת ע"י הביטול. ועוד, דלא בעי' חלות ביטול בחפצא לעשותו כמחיצה, אלא העיקר שלא תהיה דעתו לפנותו וזה ל"ח בונה. וניחא היטב קו' תוס' להר"מ לשיטתו וכמש"נ.

ולסיום נראה להוסיף פרפרת בהא דסוגית ריקק הובא בגמ' בפרק לא יחפור בדיני הרחקת נזיקין של שכנים. והתוס' שם ד"ה אמר כתבו דהך שמעתא מייתי הכא אגב דפריר לקמן זרעים כיון דקשו לכותל שקיל להו ע"כ. אכן נ"ל דבר חדש בזה, דאי' ברמ"א יו"ד סימן שעא ס"ד דאין זכות לכהנים בבית שיש בו מת לבקש מקרובי המת להוציאו, ומקורו במהרי"ל. ובט"ז סקי"א הביא מהמהרי"ל דאע"ג דעל המזיק להרחיק את עצמו, שאני הכא דאנוס הוא. ובחי' חת"ס בסוגין כתב דמהרי"ל ס"ל דחשיב גירי מה שהטומאה הולכת לבית השני, ומש"כ אנוס הוא היינו דנחשב דסמך בהיתר, שהרי היה כאן קודם שמת, וכן ישנו בו ההיתר דדירה שאני. ובט"ז שם חולק על המהרי"ל

וס"ל דאינו מעשה להזיקו, אלא מהשמים הוא וזה הכוונה דאנוס הוא וכו'. עכ"פ ניחא שייכות הסוגיא דרקיק לסוגין, לענין אם יש תביעה לכהנים השכנים להוציא את המת מהבית או לעשות מחיצה שלא תעבור הטומאה לכל הבנין.

